

Seleukoslar döneminde Antiokheia'da sosyal ve kültürel yaşam üzerine analizler*

Analysis on social and cultural life in Antiokheia in the Seleukos Period

Nurgül Yıldırım¹Meltem Temizkan²

Gönderilme tarihi: 24 / 05 / 2018

Kabul tarihi: 08 / 10 / 2018

Öz

M. Ö. 300 yılı Antiokheia'nın (Antakya) Yakınoğu topraklarının önemli bir bölümünü ele geçiren Makedon Seleukoslar tarafından başkent ilan edildiği ve bir başkente yakışır imar faaliyetlerinin başlatıldığı yılı temsil etmiştir. Başlatılan bu imar faaliyetlerinin çoğunlukla Makedon ve Yunan izleri taşıması, kent in yerel dokusuyla uyumu noktasında büyük ayrışmalara neden olmuş, bu ayrışmanın yalnızca imar faaliyetleriyle sınırlı kalmayıp zamanla tüm sosyal alanları etkilediği kabul edilmiştir. Zengin yerel kültür üzerinde egemenlik kurmak amacıyla Seleukoslar büyük ölçüde Antiokheia ve yakın çevresindeki göçmen Yunan ve Makedon nüfusa güvenmiştir. Bu doğrultuda oluşturdukları yeni sosyal tabakalaşma yerli erkeklere yönetimlerinin alt ve orta kademelerinde yer vermeleriyle şekillenmiştir. Antiokheia'da Seleukoslar öncesi dönemde ve Seleukoslar'ın egemenlikleri döneminde var olan inanç sisteminin değiştirilmesi yönünde yapılan faaliyetler sonucunda çıkan isyanlarla birlikte kentte baskın rol oynayan halkların kendi kültürlerini sürdürme noktasında direniş içerisinde girdikleri de gözlemlenmiştir. Bu çağda, Seleukoslar'ın Antiokheia'yı başkent olarak belirlemeleri ve hızla kendi kültürleri olan Yunan etkilerinin yansıtıldığı görkemli bir krali merkez kurma çabalarının, bu kentte var olan yerli unsurlara ait sağlam kültürel birikime etkisinin ve özellikle yerel kültürü var eden unsurlara ait sosyal yaşamı etkileyen izlerin analizi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Seleukos, Antiokheia, Orontes, Katoikia, Kleros

Abstract

Antiokheia (Antioch) was made capital city by Macedonian Seleucid Empire which annexed most of the Near East lands in 300 BC and reconstruction activity started by Seleucid kings to make it prosper like any capital city. Since the reconstruction activities beared the traces of Macedonian and Greek overtones, it caused a great disintegration aspect of local fabric of the area and this disintegration was not limited to reconstruction activities and it is accepted that it affected all social areas over time. Seleucids largely relied on the immigrant Macedonian and Greek population in Antiokheia and in its vicinity to dominate the rich local culture. In this new social stratification that they build to achieve aforementioned aim, was shaped by giving local man the positions in lover or medium level administrative authorization. By the revolts in Antiokheia against the attempts of changing the belief system that existed before and during the the Seleucid Era, it is observed that the dominant factions in the city showed resistance to keep their own culture. In this study, analysis of the Seleucid Kingdom' decision to make Antiokheia the capital, efforts of making it a magnificent royal center which reflects their own Greek culture, the effect of this on the already existed cultural background that belongs to the solid local factions and on social life of these factions who brought the local culture into existence are aimed.

Keywords: Seleucid, Antiokheia, Oronthes, Katoikia, Kleros

* Bu çalışma, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen "M.Ö. 300-64 Yılları Arasında Antiokheia'da (Antakya) Sosyo-Kültürel Yaşam Üzerine Analizler" başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır. (Proje No: 18.M. 047).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi-Tarih Bölümü. nyildirim@mku.edu.tr

² Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü-Tarih Anabilim Dalı. meltem-tmzkn@hotmail.com

1. Giriş

Antiokheia, Hatay ili Antakya ilçesine lokalize edilmiştir (Cohen, 1995, s. 84). Kent Anadolu, Mezopotamya ve Güney Suriye'yi birbirine bağlayan yolların kavşağını oluşturmuş ve konumu itibarıyla stratejik bir noktada bulunmuştur. Bu anlamda kentin göç ve ticaretin akışını sağlayan önemli kavşak noktalarına hakim bir şekilde konumlandırıldığı anlaşılmıştır (Downey, 1961, s. 15). Kent aynı zamanda Amik Ovası'nın güneybatı köşesinde bulunmuş ve ovanın güney kenarından akan Orontes (Asi) Nehri ile birlikte dağların ortasında yer almıştır. Bu anlamda Orontes (Asi) Nehri ve Seleukeia Pieria (Hatay/Samandağ) limanı üzerinden Akdeniz'e ulaşılabilmiştir.

Antiokheia, Seleukos Krallığı döneminde kültürel anlamda geliştirilmiş ve Seleukos krallarınca Yunan kurumlarıyla donatılmıştır. Bu noktada kentin Seleukos kralları tarafından hem devletin başkenti hem de kültür merkezi haline getirildiği görülmüştür. Tüm bunlara ek olarak, Seleukoslar'ın kurmuş olduğu şehirlerin mimari özelliklerinin aynı olması nedeniyle Suriye ve yakın çevresinin "yeni bir Makedonya" haline getirilmek istendiği de anlaşılmıştır (Strootman, 2014, s. 70-Bevan, 1966, s. 208-Temizkan, 2017, s. 42-43). Bu bağlamda, Antiokheia'nın kuruluş serüveni neredeyse Makedonya kralı Büyük İskender'in Anadolu Fethi'ne kadar uzanmıştır.¹

Makedonya kralı Philippos II'nin oğlu olan İskender'in, babasının M. Ö. 336 yılında ölmesinin ardından Makedonya Krallığı'nın başına geçtiği ve bir dünya imparatorluğu kurmayı hedeflediği saptanmıştır (Martin, Blackwell, 2012, s. 35-52). Bu noktada Doğu coğrafyasının hakimiyetini ele geçirmek isteyen kralın, Persler ile karşı karşıya kaldığı anlaşılmıştır (İplikçioğlu, 2007, s. 43). Kral Pers ordusuyla mücadele edebilmek için M. Ö. 334 yılı ilkbaharında bütün hazırlıklarını bitirmiştir (Droysen, 2007, s. 183). Bu anlamda Anadolu topraklarının kapısı İskender'e Granikos Savaşı ile açılmıştır (Nawotka, 2010, s. 109-125-Droysen, 2007, s. 185-193). Bu savaşı kazanan kralın Anadolu topraklarında rahat bir şekilde ilerlediği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda İskender'in Lidya, Karya, İyonya, Likya, Frigya, Pamphylia ve Pisidya kentlerini topraklarına kattığı tespit edilmiştir (Droysen, 2007). Ardından Persler ile İssos'ta büyük bir savaş gerçekleştiren kralın, bu savaşı kazandığı ve Anadolu topraklarını Makedonya Krallığı'nın bir parçası haline getirdiği anlaşılmıştır. Böylelikle kralın kurmak istediği dünya imparatorluğunun en önemli safhasını da gerçekleştirdiği görülmüştür (Dillon, Garland, 2010, s. 506). Bu başarının ardından güney topraklara yönelen İskender Mısır'ı topraklarına katmıştır (İplikçioğlu, 2007, s. 42). Gaugamela Savaşı'nda Persleri büyük bir yenilgiye uğratmış, (Waters, 2014, s. 209-213) sonrasında Sogdiana ve Baktria kentlerini de ele geçirmiştir. Ayrıca kralın Hindistan'a kadar ilerlediği gözlemlenmiştir (Tekin, 1995, s. 103-104).

M. Ö. 326'da İndus Vadisi'ne (Hindistan) doğru ilerleyen İskender'in bu toprakları da almasıyla birlikte ülkelerinden çok uzaklaşmış bulunan askerlerinin başkaldırısı sonucu geri dönmek zorunda kaldığı anlaşılmıştır. Böylece kurulmuş olan Büyük İskender Devleti, Ege'den İndus'a kadar uzanan bir dünya imparatorluğu olma niteliğini kazanmıştır (İplikçioğlu, 2007, s. 44-45).

¹ İskender, Pers Kralı Darius'u İssos Savaşı'nda mağlup etmiş ve Doğu Seferi'ne devam etmiştir. Fenike'ye doğru ilerleyen İskender, yol üzerinde bir tatlı su kaynağında mola vermiştir. Bu kaynağın suyundan içmiş, suyun tadını annesinin sütüne benzetmiş ve buraya annesinin adı olan Olympias adını vererek, bir çeşme yaptırmıştır. Libanius'a göre İskender burada bir kent kurmak istemiş ancak Doğu Seferi'ne devam etme zorunluluğundan dolayı bunu yapamamıştır. Bu tatlı su kaynağının sonradan kurulacak olan Antiokheia kentinin yakınlarında olduğu tespit edilmiştir (Norman, 2000, s. 20-21-Yamaç, 2010, s. 9).

Büyük İskender Hindistan'da gerçekleştirmiş olduğu M. Ö. 326 yılındaki Hydaspes Savaşı'ndan (Stoneman, 2004, s. 82-84) kısa bir süre önce, Seleukos I'i komutanı olarak atamıştır. Bu savaşın bir bölümünü komuta eden Seleukos I ordusuyla birlikte yenilgiye uğramış ancak İskender büyük ölçüde savaşın galibi olmuştur (Heckel, 2008, s. 115-120). Bu zaferlerin ve büyük bir imparatorluğun kurulmasının ardından İskender M. Ö. 323 yılında ölmüş (Tekin, 1995, s. 104) ve kralın ölümünden sonraki toprak paylaşımında Seleukos I büyük zaferler kazanarak Yakındoğu topraklarında Seleukoslar Devleti'ni kurmuştur (Grainger, 1990a, s. 9-Temizkan, 2017, s. 17).

Seleukos I, M. Ö. 301 yılında generaller arasında yapılan İpsos Savaşı'nı kazanmış ve Yakındoğu topraklarındaki hakimiyetini sağlamlaştırmıştır. Bu bağlamda kralın büyük ve güçlü bir devlet kurduğu anlaşılmıştır (Grainger, 1990a, s. 133). Kurucu kral, bu devletin krali merkezi olarak Antiokheia'yı seçmiş ve M. Ö. 300-64 yılları arasında Seleukos Krallığı'nın başkentliğini Antiokheia üstlenmiştir. Ayrıca Seleukos I olmak üzere Seleukos krallarının bu kente özel bir ilgi gösterdikleri, imar faaliyetleri ile birlikte kenti tamamladıkları saptanmış ki, kentin genişlemesiyle birlikte kültürel zenginliğin de arttığı gözlemlenmiştir. Yoğun bir nüfusa sahip olan bu kentin farklı halkları bünyesinde barındırmasıyla birlikte sosyal ve kültürel anlamda dikkatleri üstünde topladığı zamanla anlaşılmıştır (Cohen, 2006, s. 80-84).

2. Seleukos I Nikator ve Krali Merkez Antiokheia'nın kuruluş evresi

Büyük İskender'in ölümünden sonra generalleri arasında toprak paylaşımı yapılmış ve Yakındoğu topraklarının büyük bir kısmının general Antigonos'un eline geçtiği gözlemlenmiştir. Antigonos bugünkü Antakya ve çevresini içine alan bölgede Antigoneia kentini M. Ö. 306 yılında kurmuş ve kentte Hellenleştirme adına büyük adımlar atmıştır. Diodorus'a göre bu bölge Babil, Aşağı Suriye ve Mısır yakınlarındaki satraplıkları kontrol edebilme açısından stratejik bir noktada bulunmuştur (Billows, 1990, s. 242- Cohen, 2006, s. 76-Temizkan, 2017, s. 41). M. Ö. 306-302 yılları arasında bölgeyi yöneten Antigonos, komutanlar arasında yapılan ve M. Ö. 301 yılında gerçekleşen İpsos Savaşı'nı kaybetmiş ve bölge diğer bir general olan Seleukos I'in eline geçmiştir (İplikçioğlu, 2007, s. 46). Yakındoğu topraklarının Seleukos I'in hakimiyeti altına girmesiyle birlikte Seleukos I, elde etmiş olduğu bu toprakları yönetebilmek adına bir krali merkez kurma girişiminde bulunmuş ve M. Ö. 300 yılında bugünkü Hatay ilinin Samandağ ve çevresini içine alan bölgede Seleukeia Pieria kentini kurmuştur (Downey, 1963, s. 29-30). Ancak Seleukos I, denize yakın olan bu yerleşimden gelebilecek tehlikeyi anlamış ve Seleukeia Pieria'nın kuruluşundan bir ay sonra daha merkezi ve iç tarafta bulunan Antiokheia kentini kurmaya karar vermiştir (Justinus, 2011, s. 268). Bu durumun bir efsaneye konu edildiği de tespit edilmiştir. Libanius ve Malalas'ın aktarmış olduğu efsane şu şekilde kayıtlara geçmiştir:

“Seleukos I Nikator Antigoneia'ya giderek Antigonos'un yaptırdığı mabette Zeus'a bir kurban keser ve ondan kendisine bir yol göstermesini ister. Yeni bir kent mi kurulmalıdır? Yoksa Antigoneia'yı yeniden imar ederek ismini değiştirmekle yetinmeli midir? Bir kartal kurban etini kaparak uçar ve Antigoneia'dan başka bir yere konar. Böylece Zeus'un yeni kurulmasını istediği kentin yerinin bulunduğu inanılır ve M. Ö. 300 yılında Silpius (Habib-i Neccar) Dağı eteklerinde kentin temelleri atılır ve yeni kente Seleukos'un babasının adı olan “Antiocheia” ismi verilir” (Downey, 1961, s. 66-67-Bouchier, 1921, s. 66- Dinç, 2015, s. 99). Kralın, Zeus'a kurban sunarken bir kartalın et parçasını alarak uçması ve daha önce İskender'in bir diğer komutanı olan Antigonos'un kurmuş olduğu Antigoneia yakınlarındaki bir yere bırakmasıyla birlikte gelişen bu ilahi işaret, kent yerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Cohen, 2006, s. 80). Aynı

zamanda Seleukos Devleti’nin kurucu kralı olarak kabul edilen Seleukos I’in kenti babası ya da oğlu olan Antiokhos’a ithaf ettiği düşünülmüştür (Haddad, 1949, s. 3).

Malalas’ın aktarımında (Chronicle VIII. 10-15 [201-202]) Seleukos I’in Antiokheia kentini inşa edip etmemeye konusunda ki kararsızlığı, yeni kent kurma kararını verdikten sonra mimar Xenarios’un yardımıyla gerçekleşmiş ve kentin inşasında Antigoneia’dan getirilen mimariler kullanılmıştır. Malalas’ın aktarımına bağlı olarak (Chronicle, VIII. 14 [201]) Antigoneia’nın mimari eserlerinin büyük bir kısmı Antiokheia’ya nehir yolu ile taşınmıştır. Bu durum Antigoneia’nın kentsel özelliklere sahip bir yerleşim yeri olduğunu göstermiştir. Antigoneia kentinde en az üç tapınak, kutsal alanlar, darphane, olimpik oyunların yapılacağı stadion gibi kamusal yapılar bulunmuş ayrıca tüccar ve askerlerden oluşan şehirli nüfusu ile Antigoneia’nın tahrip edilmesinden önce gerçek bir kent görünümünü taşıdığı anlaşılmıştır (Pamir, 2009, s. 267). Ayrıca Daphne, Antiokheia kentinin yaklaşık dört kilometre uzağında kurulmuştur. Antiokheia’nın Zeus’a adandığı gibi, Daphne’de yine mitolojik efsaneye konu edilerek Seleukos I Nikator tarafından Apollon/Apollo’ya adanmıştır. Seleukos I Nikator Daphne şehrine Apollon/Apollo için bir tapınak yaptırmıştır (Bevan, 1966, s. 209-Norman, 2000, s. 24-Ogden, 2017, s. 227-228-Downey, 1961, s. 15-Temizkan, 2017, s. 42-43). Bu noktada kralın inşa etmiş olduğu krali merkezin Daphne (Hatay/Defne/Harbiye/) yakınlarındaki Antiokheia ya da Orontes (Asi) yakınlarındaki Antiokheia olarak, kurulmuş olan diğer Antiokheialar’dan ayrıldığı gözlemlenmiştir (Cohen, 2006, s. 80-Justinus, 2011, s. 268).

Malalas (Chronicle VIII. 15. 201) Antigoneia kentini kuran Antigonos’un bu bölgeye özen göstererek Hellenleşme adına öncelikle kentin yerel halkının yanında Girit, Kıbrıs ve Makedon kökenli halkı kente aktardığını böylelikle etnik anlamda farklılıklar yaratıldığını söylemiştir. Bu durum zamanla kenti çeşitli halkların birlikte yaşayacağı bir yapı içerisine dönüştürmüştür. Bu anlamda sayıları 5.300 olan bu halkların kente aktarımı sayesinde kent kültür bakımından da zenginleşmiştir. Kente aktarılan bu nüfus yapısının var olan diğer yapılarla birlikte kaynaşması adına Antigonos, festival düzenlemiş ve bu festivale ünlü atletler, sanatçılar katılmıştır. Diodorus, (XX.108) Antigonos’un kentin kuruluşunu kutlamak için en ünlü atletleri ve sanatçıları Antigoneia’ya davet ettiğini ve katılan atlet ve sanatçılara 200 talentten az olmamak üzere para ödülü verildiğini aktarmıştır. Ayrıca, Malalas aktarımında (Chronicle VIII. 12-15[199-202]) şehrin kuruluşunun olimpik şenliklerle kutlandığını, kentin heykellerle donatıldığını, kentte Yunan panteonunun iki önemli tanrısı olan Athena ve Zeus tapınağının olduğunu belirtmiştir (Pamir, 2009, s. 267-Bryce, 2014, s. 167-Cohen, 2006, s. 76- Grainger, 1990b, s. 38). Bu noktada bölgeyi Antigonos’tan devralan Seleukos I’in özellikle Antiokheia’yı kurduktan sonra yine Hellenleştirme çabası içerine girdiği ve kente daha fazla Yunan ve Makedon halkın yerleştirilmesi konusunda büyük bir özen gösterdiği tespit edilmiştir. Antiokheia’nın içerisinde barındırmış olduğu kültürel zenginliğin yanında özellikle daha fazla Makedon ve Yunan halkların da gelmesiyle oluşan yapının kente bir bütünlük kazandırdığı da saptanmış ki nihayetinde bu kent Makedon Krallığı’nın bir parçası olarak da düşünülebilecek olan Seleukos Krallığı’nın krali merkezi olarak kendini göstermiştir. Ayrıca krali merkez Antiokheia’da Makedonya soyundan gelen Seleukos kral ve kraliçelerinin, yerli halklar üzerinde bir yönetici sınıfı oluşturmaları, şehirde yaşayan Makedon ve Yunan halka bir ayrıcalık tanımalarını gerektirmiş olsa da Seleukos I Nikator, tüm halkın evrensel bir hakka sahip olduğunu savunmuş ve bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Size ne Persler’in, ne de başka halkların geleneklerini, ama daima adil olan kral tarafından buyrulan, herkes için geçerli olan yasayı dayatmaktayım” (Martin, 2012, s. 345).

Kurucu kral Seleukos I Nikator, herkese eşit bir şekilde davranılacağına sözünü etmiş ancak kente daha fazla Yunan ve Makedon halkı yerleştirmiştir. Dahası bu halkın üstünlüğüne dikkat çekme noktasında kentin çeşitli yerlerine Yunan ve Makedon izler taşıyan heykeller dikirmiştir. Ayrıca Yunan ve Makedonlar'ın diğer nüfus yapılarıyla birleşmesi ve kaynaşması istenmiş ve Seleukos krallarınca festivaller düzenlenmiştir. Bu krallar zamanla kente yeni aktarımlar yapmış bunun yanı sıra sanatsal faaliyetleri de göz ardı etmemişlerdir. Kralların zamanla Hellenleştirme çabası içerisinde oldukları da gözlemlenmiştir. Dahası Seleukos kralı Antiokhos I Soter' in Antiokheia'yı Yunan kenti haline getirmek istediği anlaşılmış ancak şehirde önemli sayıda Yahudi ve Arami kökenli olduğu düşünülen halkın kültürel baskınlığı saptanmıştır. Özellikle sürekli varlığını koruyan ve stratejik bir noktada bulunan Yahudi Devleti'nin Pers ve Makedonya hakimiyetlerinden sonraki Hellenistik Devir'de bölgeleri olan Suriye- Filistin, Seleukoslar Devleti'nin merkezi bir bölgesi olarak siyasal önem kazanmıştır. Dahası Daphne yakınlarında bir Yahudi yerleşimi saptanmıştır (İplikçioğlu, 1990, s. 97-98-Downey, 1963, s. 62-Temizkan, 2017, s. 46). Bu Yahudi yerleşim yerlerini içine alan ve kentin tam anlamıyla bir başkent niteliği kazanmasında Seleukos I Nikator ve kendisinden sonra gelen Seleukos krallarının yeni yerleşimler eklemeleriyle Antiokhos IV Epiphanes döneminde Antiokheia'nın bir başkent olarak gerek kamu binaları gerekse sosyal yapılarla tamamlandığı düşünülmüştür. Malalas bir bütün olarak Antiokheia'nın Seleukos krallarınca dört ana yerleşim merkezinin eklenmesiyle tamamlandığını aktarmıştır. Seleukos I tarafından yapılan ilk yerleşim yeri Orontes (Asi) Nehri'nin yakınına yerleştirilmiştir. Bu merkezin/çeyreğin tercih nedeni olarak hem nehrin ticaret ve ulaşımında kullanılabilirliği, hem de bir kent kuruluşuna sunmuş olduğu elverişliliği göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle mimari faaliyetlerle birlikte agoranın etrafını saran bu yerleşim tehlikelere karşı önemli bir noktada bulunmuştur. Seleukos I halkı, çeşitli kültürlerden oluşturmuş ve yerleşimciler arasında Atinalı, Makedon halk yer alırken gözden uzakta bulunan Silpius Dağı eteklerinde ise daha önceden bölgeye yerleştirilmiş olan Girit, Kıbrıs, Argos halkı da bulunmuştur. Aynı zamanda Yahudi ve Suriye halkının var olduğu bir topluluktan bahsedilmiştir. Strabon'un aktarımına göre, Antiokheia kentinde Seleukos I yerli Suriyeliler için bir başka çeyrek inşa etmiş ve bu yerleşim yerinin duvarlandırılmış olduğu düşünülmüştür. Bu durum Yunan ve Makedon yerleşimcilerin alanlarının da duvarlandırılmış olabileceğini göstermiştir. Orontes (Asi) Nehri'nin kıyısında bulunan çeyrekte Makedon ve Yunanlılar'ın yerleştirilmiş olduğu, Arami olduğu düşünülen halkın yerleşiminin ise nehrin üzerine inşa edildiği düşünülmüştür. Bu ilk kuruluş sırasında 225 hektarlık bir alana kurulan kentte 5.300 yetişkin erkeğin yaşadığı belirtilmiş ve bu rakam kadın ve çocuklarla beraber 17.000 ile 25.000 arasında kalabalık bir nüfusa ulaşmıştır (Downey 1961: 77-82).

Malalas (Chronicle, VIII. 15 [201]) kentin kurulmasından sonra Antigoneia' da yerleşmiş kent halkını oluşturan topluluklardan Atinalılar'ın Antiokheia' ya yerleştirildiğini, Giritliler'in ve Kıbrıslılar'ın ise Seleukeia Pieria' ya yerleştirildiğini aktarmıştır. Downey ise Diodorus ve Libanius' un bu konudaki kayıtlarını ele almış ve kent halkının Seleukos' un yeni başkenti olarak kurduğu Seleukeia Pieria' ya yerleştirildiğini, az bir kısmının ise Antiokheia' ya yerleştirildiğini ve kentin terk edildiğini ileri sürmüştür (Pamir, 2009, s. 267). Ayrıca Downey, Seleukos tarafından inşa edilen başlıca kamu binalarının agora etrafında birleştirildiğini ve Zeus tapınağının agoranın üst tarafında bulunduğunu aktarmıştır. Ek olarak, bu dönem için oldukça yetersiz olan kayıtlar, diğer kamu binalarından söz etmemesine rağmen, kamu binalarının Hellenistik yapılar çevresinde toplandığı ve diğer Hellenistik kentlerdeki gibi tamamlandığı ve bu doğrultuda, diğer tapınakların, hamamların ve gerekli idari ve askeri tesislerin de krallarca planlandığı ve eklendiği düşünülmüştür (Downey, 1963, s. 72). Daha sonra ise kente yeni çeyrekler eklenmiş, önce Seleukos kralı

Seleukos II (M. Ö. 246-226) ve sonrasında Antiokhos III Megas (M. Ö. 223-187) kente yeni bir çeyrek daha eklemiş ardından bir diğer kral Antiokhos IV Epiphanes, (M. Ö. 175-164) şehre Epiphaneia (Downey, 1961, s. 176) adında yeni bir çeyrek eklemiştir. Yerleşim merkezleri olarak nitelendirilebilecek olan bu çeyrekler, coğrafi etkenlere bağlı olarak nehrin yakınında kurulanlar, dağ yamacında kurulanlar ve ada şeklinde kurulanlar şeklinde ayrılmıştır. Bu durum kenti içerisinde farklı alanları barındıran bir yapıya dönüştürmüştür. Ayrıca nüfusun artmasıyla birlikte kentin tamamlandığı tespit edilmiştir (Downey, 1961, s. 77-82). Bu noktada nüfusun Seleukos Krallığı’nda sosyal anlamda önemli bir unsur olduğu anlaşılmış bunun yanında, üretim-vergilendirme, kraliyet gelir-giderleri ve darphaneler de Seleukoslar’ın sosyal ve ekonomik hayatının bir parçasını oluşturmuştur (Aperghis, 2004, s. 247). Ayrıca Seleukos Krallığı’nın sosyal ve ekonomik yaşamının önemli unsurlarını tarım ve hayvancılık oluşturmuştur. Bunun yanında sanayi ve ticaretin de yapıldığı gözlemlenmiştir. Ancak bu dönemde özellikle tarımın ekonominin ve sosyal yaşamın ana temasını oluşturduğu anlaşılmış, yapılan tarımın sulama tabanlı ve kuru tarım olduğu gözlemlenmiştir (Aperghis 2004: 59). Buna ek olarak Seleukos I, kente tahıl tedarikinin sağlanması amacıyla iki tane tahıl ambarı kurdu (Downey, 1963, s. 72). Ayrıca Fenike ve Suriye kıyıları ithalat ve ihracatın yoğun olması nedeniyle oldukça güçlü ticaret ağlarının oluşmasına neden olmuştur. Bu kıyıların ticari güzergahı Akdeniz’i, Ön Asya, Orta Asya, Hindistan ve Arabistan’a bağladığından Seleukoslar için ayrıca önemli görülmüştür. Özellikle Hint ticaretine önem vermiş olan Seleukoslar’ın bu ülkeden değerli taş, inci, pamuk, çeşitli baharat ve ipekli kumaş getirdiği saptanmıştır (Sherwin, White - Kuhrt, 1993, s. 63-Temizkan, 2017, s. 50-51).

3. Antiokheia’daki idari yönetim sistemi

Seleukoslar döneminde kentlere özel bir ilgi gösterildiği bu anlamda Hellenleşme adına büyük adımlar atıldığı bilinmektedir. Aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetler Seleukos krallarınca göz ardı edilmemiştir. Bu noktada özellikle sosyal anlamda nüfusun bir amaç doğrultusunda bir bölgede toplanması gerektiğini düşünen kralların gerek kültür, gerekse ekonomik anlamda faaliyet gösterilmesi adına *Katoikialar* kurdukları anlaşılmıştır. Bu bağlamda *Katoikia* “ikamet etmek” anlamında kullanılmış ve bir yerleşim yerinin hangi amaçla tasarlandığını gösteren bir yapıyı oluşturmuştur. Aynı zamanda *Katoikialar*’ın Grek-Makedon kökenli insanlara özgü bir yaşam alanı oldukları düşünülmüştür. *Katoikialar* başlangıçta sosyo-politik ve askeri açıdan stratejik noktaları güvence altına almak amacıyla ön karakollar olarak kurulmuşlardır. Zamanla bunlardan coğrafi konumları uygun olanlar Hellenleştirme kapsamındaki şehirleşme hareketine dahil edilmişlerdir. Bu *Katoikia*’lara çevre yerleşimlerden halk göçü gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda *Katoikialar*’ın bir kısmı, büyük Hellenistik yerleşimlerin çekirdeklerini temsil etmişlerdir. Özellikle İç batı Anadolu’daki *Katoikia*’ların çoğunun Galatlar’a karşı kuruldukları kabul edilmiş ve bu üsler yoluyla Seleukoslar Anadolu içindeki kontrollerini ikinci yüzyıl ortalarına kadar sürdürmüşlerdir (Akalin, 2006, s. 66-73). *Katoikialar*’a önceleri paralı veya emekli askerlerin yerleştirildiği ve zamanla bu topraklara sivil halkın da göç ettirildiği saptanmıştır. Bu topraklara yerleşen askerler kendilerine verilmiş olan “*Kleros*” adındaki toprakları işlemişlerdir. Böylece askerlerin sorunsuz bir şekilde yerleşecekleri kentler oluşturulmakla beraber bölgenin güvenliğinin de sağlandığı görülmüş aynı zamanda zirai faaliyetlerin de başlamasıyla birlikte ekonomik faaliyetlerin yapıldığı da anlaşılmıştır. Bu kapsamda Yahudi halkın da Anadolu’ya göç ettirildikleri, azınlık olarak geniş bir bölgeye yayılımlarının sağlandığı bilinmektedir (Karahan, 2017, s. 402).

¹ Seleukos krallarının ekonomik anlamdaki faaliyetleri için bkz. (Sherwin, White – Kuhrt, 1993, s. 67-71).

Ayrıca *Kataoikialar*'ın yanında Büyük İskender'den beri varlığı bilinen *politeuma*'ların¹ da arttırıldığı gözlemlenmiştir. Bu noktada Mezopotamya'nın güneybatısında Susa'da Büyük İskender'den sonra diadokhlar döneminde kurulduğu düşünülen bir Hellen *politeuma*'sı bulunmuştur. Ayrıca Seleukos yönetiminde yerel grupların ve Yahudiler'in de *politeumalar* kurdukları anlaşılmıştır. Dicle Nehri üzerinde kurulan Seleukeia kentinde yerlilerin kurduğu bir *politeuma* olduğu bilinmektedir (Bekaroğlu, 2016, s. 630). Ayrıca zenginleşen Yahudi tüccarlar bu durumdan yararlanmış ve onlar da *politeumalar* kurmuşlardır. M. Ö. 2. yüzyılda, Seleukos iktidarında güçlenen Yahudiler'in, Anadolu ve Mezopotamya'da *politeuma*'larının arttığı gözlemlenmiş ayrıca Ephesos/Efes'de (Selçuk) ve Sardeis'te *politeuma*'ları bulunmuştur. Bu bağlamda Anadolu'da Yahudi yerleşmeleri ile ilgili ilk belirgin kanıtlar Hellenistik dönemde ortaya çıkmış ve bu dönemde yoğun bir Yahudi nüfusuna rastlanmıştır. Seleukos I döneminde kurulan kentlerdeki Yahudilere çeşitli hakların verildiği de düşünülmüştür. Antiokhos II döneminde ise İyonya kentlerine Yahudiler'in yerleştirildikleri bilinmektedir. Ancak asıl büyük çapta yerleşim Antiokhos III döneminde Frig ve Lidya kentlerine gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde onlara bazı haklar da verilmiştir (Bruce, 1984, s. 4-Schürer, 1986, s. 129-Karahan, 2017, s. 403). Dahası Antiokhos III Yahudi ailelerine ev yapabilecekleri, tarım ve bağcılık için gerekli toprak bağışında bulunmuştur. Ayrıca üretim için tahıl da vermiştir. Kral Yahudi kolonistlere on yıllık bir vergi muafiyeti de sağlamıştır (Cohen, 1978, s. 5-35). Antiokhos III, bu şekilde hem bölgenin güvenliğini, hem de bu topraklardan ürün alınmasını sağlamıştır (Sarılar, 2012, s. 133). Dahası Antiokhos III satrabı Zeuxis'e Yahudiler'in güvenliği için gerekli önlemlerin alınması konusunda uyarıda bulunmuştur. Antiokhos III Yahudilere bu kadar önem vermesinin nedenini onların atalarına her daim sadık kalmaları ve tanrılarına bağlı dindar insanlar olmaları ile açıklamıştır. Aynı zamanda Yahudiler'in iyi bir asker oldukları, Lidya ve Frigya'daki huzursuzluğun giderilmesinde kendilerine sadık kalacaklarına inandığını belirtmiştir. Yahudilere kendi hukuklarına uygun olarak rahatça yaşamalarına da izin verildiği de düşünülmüştür. Böylece Yahudi ailelerinin Lidya ve Frigya'ya olan göçlerinin kalıcı hale getirilmeye çalışıldığı anlaşılmıştır (Cohen, 1978, s. 5-35-Sarılar, 2012, s. 89-90).

M. Ö. 220 yılına gelindiğinde Seleukos generali Akhaios isyan etmiş ve Sardeis'te krallığını ilan etmiştir. Bunun üzerine Antiokhos III kenti kuşatmış (M. Ö. 215) ve burayı ele geçirerek krallığının hakimiyetini tekrar sağlamıştır. Akhaios ise idam edilmiştir. Bu olaydan sonra Antiokhos III, Zeuxis'e bir mektup göndermiştir. Bu mektupta Babil ve Mezopotamya'dan Anadolu'ya Yahudi ailelerin nakilleri doğrultusunda karar aldığını bildirmiştir. Bu karara bağlı olarak Lidya ve Frigya'ya 2000 Yahudi erkek, aileleri ile birlikte nakledilmiştir (Cohen, 2006, s. 66-68-Cohen, 1995, s. 364-Karahan, 2017, s. 402). Ayrıca kentte yerel ve Yahudi nüfusun yanında bir grup Grek-Makedon halkın da yer aldığı anlaşılmıştır. Grek-Makedon halkın kentte varlığını gösteren en önemli yapı da *gymnasionlar*² olmuştur. Seleukoslar, kolonilere göç eden Hellen nüfusu için Hellen kurumları inşa etmişler ve bu kurumların arasındaki en önemli yapıyı *gymnasionlar* oluşturmuştur. Ayrıca bu kuruma Hellen olmayanların kabul edilmedikleri düşünülmüştür (Cohen, 1978, s. 36-Sarılar, 2012: 90). Buna karşın, Seleukos kraliçelerinin halkı ayırıştırmaksızın

¹ Politeuma, Hellenistik dönemden itibaren, kentlerdeki yarı otonom, sivil alt grupları nitelemiştir. Başında Politarkhes bulunmuş ve bunların kendilerine ait meclisi, memurları, yasaları olmuştur. Ayrıca bu yapı özgür vatandaşları kapsamıştır. Bu sayede, yerleşimlerde haklarını korumuşlar ve egemen güçle de ilişki içerisinde olmuşlardır (Bekaroğlu, 2016, s. 628).

² Eski Yunan ve Roma'da erkek çocukların mental ve fiziksel açıdan eğitildikleri, öğrenim gördükleri ve spor etkinliklerinde buldukları yapıya *gymnasion* denilmiştir. Başlangıçta bu yapılar küçük çapta kendini göstermiştir. Ancak M. Ö. 4. Yüzyılda kentlerin dışına inşa edilen bu yapılar zamanla kentlerin daha merkezi konumlarına yapılmaya başlanmıştır. Böylelikle *gymnasionlar*, M. Ö. 4. Yüzyıldan itibaren Hellenistik dönemde kendilerine özgü bir yapıya dönüşmüştür (Üreten, 2006, s. 210).

önemli yardım faaliyetlerinde buldukları bilinmektedir. Bunun en güzel örneklerinden biri de M. Ö. 195 yılında Seleukos Kraliçesi Laodike tarafından gerçekleştirilmiş ve Kraliçe muhtaç durumdaki kızlara çeyiz sağlamak amacıyla Güneybatı Anadolu’daki İasus (Muğla/ Bodrum/Güllük) kentine on yıl boyunca para bağışlamıştır. Bununla birlikte, kadınların çoğunun yaşamı erkeklerin aldıkları karara bağlanmıştır. Buna ek olarak yoksul kadınların genellikle kamusal alanda çalıştırıldığı saptanmıştır (Martin, 2012, s. 347-348). Bu durum Seleukos Krallığı’nda kral ve kraliçelerin sosyal hayatta etkin bir rol oynadıklarını göstermiştir. Ancak Seleukoslarda siyasi ve ekonomik dinamikler, M. Ö. 190 yılındaki Magnesia Savaşı’ndan sonra zayıflamaya başlamıştır (Adams, 2014, s. 160). Magnesia Savaşı sonucunda Sardeis’te yapılan ön antlaşmadan sonra belirlenen maddeler, M. Ö. 188’de Apameia’da (Dinar) yapılan antlaşmada kesinlik kazanmıştır. Roma, Antiokhos III’e isteklerini barış şartları olarak kabul ettirmiş ve bu antlaşmayla Anadolu’nun politik ve coğrafi durumu değişmiştir. Bu doğrultuda Antiokhos III, Toroslar’ın doğusunda kalan Anadolu topraklarını boşaltmış, böylece Roma’nın Seleukoslarla sınırı, Toros Dağları olmuştur. Antiokhos III, gemilerini Sarpedon (İncekum) Burnu’ndan batıya göndermeyeceğini garanti etmiştir. Seleukoslar ötesinde Kapadokya Krallığı’nın bulunduğu Toroslar’ın kuzeyinde ve Halys’in (Kızılırmak) orta kıvrımının batısında yer alan tüm alanlarda hak iddia etmekten vazgeçmek zorunda bırakılmıştır (Kurt, 2010, s. 103). Bu antlaşmadan sonra Antiokhos III askeri gücünün çoğunu kaybetmiş, Roma’ya haraç ödemek zorunda kalmış ve Akdeniz’deki birçok toprağında kontrolünü kaybetmiştir. Bu gelişmeler Antiokhos III’ün halefleri, Seleukos IV (M. Ö. 187-175) ve Antiokhos IV Epiphanes (M. Ö. 175-164) zamanını da etkilemiştir. Roma Devleti’nin etkisi altında kalan bu krallar döneminde Seleukoslar’ın kontrolleri altındaki nüfuslara oldukça ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada, Yahuda ülkesi önemli bir yere sahip olmuştur, nitekim bu bölgenin vergi ve haracının daha fazlasının alınmasıyla birlikte Seleukoslar toparlanmak istemiştir. Bu bağlamda daha fazla gelir elde etmek amacıyla Seleukos IV, yardımcısı Heliiodorus’u Kudüs tapınağına göndermiştir (Adams, 2014, s. 160). Bu gelişmelerden Seleukoslar’ın hakimiyetleri altındaki halklar üzerindeki etkisinin yavaş yavaş azaldığı, Roma gibi tarih sahnesinde var olmaya çalışan bir siyasi unsurun Seleukos hakimiyeti üzerinde baskınlığının artmaya başladığı anlaşılmıştır.

Hellenistik krallıklar başlangıçta krallıklarını yönetmede büyük ölçüde göçmen Yunan ve Makedon nüfusa güvenmiştir. Dahası Seleukoslar yerli erkeklere yönetimlerinin alt ve orta kademelerinde yer vermişlerdir. Yunanlılar ve Makedonlar kendilerini yerli halktan üstün görmüşlerdir. Çünkü yerli erkeklerin devlet kademesinde yer alabilmeleri için kendi anadillerinin yanında Yunanca’yı da bilmeleri gerekmiştir (Martin, 2012, s. 341-342-Temizkan, 2017, s. 47). Ancak Antiokheia kentinde halkın kaynaşmasının sağlanması ve verilen bu imtiyazlar sonucu herhangi bir isyanının başlamaması ayrıca Hellen kültürünün yayılımı açısından kralların festivaller düzenledikleri bilinmektedir. Bu noktada M. Ö. 166/5 yıllarında Antiokhos IV Epiphanes Daphne’de festival ve oyunlar düzenlemiştir (Strootman, 2014, s. 36). Bu festival geçit töreniyle başlamış, bu geçitte 46. 000 piyade bulunmuş bunlardan 5.000’i Roma tarzı silahlandırılmış ve giydirilmiştir. Ek olarak, festival geçidinde yaklaşık 10.000 süvari, otuz altı savaş filisi, tanrıların heykelleri yer almış ve 600 kölenin olduğu saptanmıştır. Bu festival otuz gün boyunca sürmüştür (Bryce, 2014, s. 196).

Yıldırım, N., Temizkan, M. (2018). Analysis on social and cultural life in Antiocheia in the Seleukos Period. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 645-660.

Antiocheia'daki festivaller¹ Antiochos IV Epiphanes'in saltanatı öncesinde de düzenlenmiş ve onun ölümünden sonra da devam ettirilmiş, ancak Antiochos IV festivallerin önemini ve boyutunu arttırmıştır (Strootman, 2014, s. 251-Temizkan, 2017, s. 47). Ayrıca kentte inşa faaliyetlerin de sürdürüldüğü belirtilmiş bu bağlamda Libanius, Seleukos krallarının bu faaliyetlerinden şu şekilde bahsetmiştir:

“Biri tiyatro inşa etti, diğeri şehir meclisi, diğeri yolları düzeltti, diğeri su yolları ile su getirdi...” Ayrıca Libanius Seleukoslar döneminde kente su aktaran su yolları olduğunu belirtmiştir (Norman, 2000, s. 30-Yamaç, 2010, s. 15).

Antiochos IV Epiphanes, Epiphaneia (Erzin) olarak anılan ve Romalı mimar Cossutius tarafından planlanan yeni bir yerleşme ve bu yerleşim merkezinde yer alan bir bouleuterion, yeni bir agora ve bazı tapınaklar inşa ettirmiştir (Downey, 1963, s. 55-57-Tuncer, 2012, s. 8). Antiochos IV Epiphanes döneminin bir diğer özelliği ise Daphne'de (Defne) basıldığı kesinlik kazanan ve bugünkü durumuyla elde bulunan tek örnek olan sikke olmuştur (Tuncer, 2012, s. 8). Ayrıca Antiochos IV Epiphanes döneminde Antiocheia şehrinin alanı 334,4 hektar olmuş ve Seleukos I dönemindeki Antiocheia ile karşılaştırıldığında şehrin 109,1 hektarlık bir mekansal gelişim gösterdiği düşünülmüştür (Dinç, 2015, s. 102-103).

Antik Yunan şehirlerinde bouleuterion, halk meclisinin toplandığı bir yeri oluşturmuştur (Downey, 1963, s. 357). Bu alan küçük bir kentin bütün görevli vatandaşlarını alacak kadar geniş bir şekilde inşa ettirilmiştir. Bouleuterion, diğer antik şehirlerde olduğu gibi Antiocheia'nın da ilk kamu yapılarından birini temsil etmiştir. Bu alanın yeri tam olarak bilinmemekle birlikte, şehrin mekansal gelişimi açısından önem arz etmiştir (Cohen, 2006, s. 82-Dinç, Üççam Karagel, 2017, s. 579).

Antiochos IV Epiphanes M. Ö. 163 yılında ölmüş ve Seleukoslar eski güçlerine tekrar dönmemiştir (Downey, 1963, s. 63). Seleukos Kralı Antiochos XIII döneminde Roma Komutanı Pompei, M. Ö. 64 yılında Mithradates'i yenmiş ve Antiocheia'ya kadar ilerlemiştir. Bu durumla birlikte, Antiocheia'da yeni bir dönem olan Roma Dönemi başlamıştır (Downey, 1963, s. 63-72).

4. Antiocheia'da yaşanan deprem ve hastalıkların sosyal yapıya etkisi

Antiocheia kenti kral Antiochos IV Epiphanes döneminde veba salgınıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumdan rahatsız olan kral tanrıların merhametine sığınmak ve de bu hastalıktan kenti kurtarmak amacıyla Charonion/Kharonion Heykeli (Cehennem Kayıkçısı)² büstünü diktirmiştir (Pamir, 2017). Malalas, (Chronicle VIII. 22) bu salgın hastalığa rağmen kentin büyümeye devam ettiğini ve kralın Epiphaneia olarak adlandırılan yeni bir çeyrek kurduğunu aktarmıştır (Yamaç, 2010, s. 11). Ancak bu dönemden sonra Antiocheia'da, sürekli olarak entrikalar ve isyanlar yaşanmıştır. Seleukos kralları Antiocheia ve Seleukia Pieria'da kurallar ve yasalar koymaya çalışsalar da halk bu kurallara uymamıştır (Downey, 1963, s. 63). Kentteki veba salgınıyla birlikte gelişen hastalıkların beraberinde birçok insanı öldürdüğü düşünülmüştür. Veba salgınıyla birlikte siyasi anlamda koyulan katı kuralların Antiocheia'daki sosyal hayatı olumsuz yönde etkilediği de açıktır. Aynı zamanda daha sonradan kenti neredeyse tahrip noktasına getirecek olan depremlerin de yaşanması kralların imar faaliyetlerini büyük ölçüde zarara uğratmıştır.

¹ Detaylı bilgi için bkz. Sherwin White-Kuhrt, 1993, s. 220-221.

² Charonion Heykeli kayaya oyulmuş, devasa bir büst şeklini almış bir kült anıttır. Yunan mitolojisine göre kayıkçı Charon ölümlerin ruhlarını yer altı dünyasına götürmekle görevlendirilmiştir (Pamir, 2017, s. 543-544).

Antiokheia kentinin dört merkezden/çeyrekten oluştuğu ve dört önemli merkezin farklı Seleukos kralları tarafından geliştirildiği bilinmektedir (Downey, 1961: 77-82). Seleukos krallarınca kente çeşitli heykeller diktirilmiş, Apollon ve Zeus kentin koruyucusu olarak tanımlanmıştır. Ancak M. Ö. 148 yılında Antiokheia’da bir deprem yaşanmış ve şehir yerle bir olmuştur. Bu depremin ardından M. Ö. 115 yılında başka bir deprem daha yaşanmış ve bu depremin sonucunda birçok kişi ölmüştür (Christensen-Ernst, 2012, s. 11-12-Freeman, 2013, s. 322-Temizkan, 2017, s. 48). Antiokheia’da M. Ö. 115 yılında yaşanan büyük deprem kenti büyük ölçüde tahrip ederek imar faaliyetlerine zarar vermiştir (Cohen, 2006, s. 81). Bu faaliyetlerin ciddi anlamda zarara uğraması beraberinde maddi kayıpları da getirmiştir. Yaşanan maddi kayıpların kentteki sosyal, ekonomik ve kültürel hayatların da gelişim sürecini etkilediği dahası bu etkilerin kentteki yaşamı fazlasıyla kısıtladığı düşünülmüştür.

5. Hellenleştirme çabalarının sonucu “Antiokheia’daki isyanlar”

M. Ö. 333’te Pers kralı Darius III’ün İssus/İssos Savaşı’nda Büyük İskender tarafından yenilgiye uğratılması sonucu Filistin Makedon hakimiyetine girmiştir. İskender Mısırlılar’a karşı yanında savaşa götürdüğü Yahudilere Makedonyalılarla eşit haklar tanımıştır. Yahudiler’in Hellen medeniyeti ve dünyasıyla doğrudan ilişkilerinin yoğunlaşması bu şekilde gerçekleşmiştir. İskender’in ölümünden sonra M. Ö. 320 yıllarında Kudüs ve çevresi Mısır kralı Ptolemaios I’in eline geçmiş ve Yahudiler Mısır’a özellikle İskenderiye ve Syrene’ye yerleştirilmiştir. Buradan pek çok Yahudi, Anadolu ve çevresine yayılmıştır. Ptolemaioslar Yahudileri düşük miktarda bir vergi karşılığında, iç işlerinde serbest bırakmış ve toplum içi sorunlarını hahamları başkanlığında çözmelerine izin vermiştir (Palaz Erdemir, Erdemir, 2010, s. 120-121). Ptolemaioslar’dan sonra bu toprakların Seleukos hakimiyeti altına girmesiyle birlikte, Yahudiler de Seleukoslar’ın hakimiyeti altına girmiştir. Yahuda ülkesinin fatihi olan Antiokhos III, Yahuda ülkesinin geleneklerini sürdürmesine izin vermiştir. M. Ö. 188 yılında Seleukoslar’ın Roma’ya yenilmesi sonucunda, iki devlet arasında Apameia Antlaşması imzalanmış ve Seleukoslar ciddi anlamda mali sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca Seleukoslar’ın Roma’ya tazminat ödemesi gerekmiştir. Bu finansal baskı vergi yükünü arttırmış ve Seleukoslar krallığının çeşitli tapınaklarını refah kaynağı olarak görmüşlerdir. Bu durumda kral Antiokhos III Yahudi tapınağını yağmalatmış ve Yahudiler tarafından büyük bir tepki karşılanmıştır. Ayrıca Yahudiler ağır bir vergiye tabi tutulmuş ve Yahudi nüfusu ile Seleukoslar arasında çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır.

Antiokhos III’ten sonra M. Ö. 175 yılında Antiokhos IV devletin başına geçmiş ve zayıf bir devleti yönetmek durumunda kalmıştır. Dahası Seleukos Devleti hem Roma hem de Ptolemaioslar’la aynı anda savaşmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle Seleukos kralı Antiokhos IV, Hellenleştirmeyi hızlandırmak adına büyük adımlar atmış ve saltanatının ilk yıllarında Yahuda ülkesine odaklanmıştır. Yahuda ülkesinin Seleukos ve Ptolemaios arasında tampon bir bölge oluşturması bu durumun yaşanmasının önemli bir nedenini oluşturmuştur. Ayrıca M. Ö. 167 yılında Kudüs’te Hellenleştirmenin hızlandırılması adına Yunan kurumları yapılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Antiokhos IV, Yahudi dinini yasaklamıştır. Bu anlamda Seleukos generali tarafından yönetilen bir grup asker, Yahudi dininin uygulanmaması adına büyük bir çaba sarf etmiştir. Ancak bu durum sonrasında büyük bir isyanın yaşanmasına yol açmıştır (Sorrels, 2012, s. 13-15). Bu büyük isyan, M. Ö. 166 yılında Yahuda ülkesinin kuzeybatısındaki küçük bir köyde başlamış ve gittikçe büyümüştür (Sorrels, 2012, s. 15-25).

Yahudi Makkabi'nin öncülük ettiği bu isyan 25 yıl süren bir mücadelenin ardından Yahudiler'in başarısıyla sona ermiştir. Makkabi Ayaklanması'nın en önemli olayı Kudüs'teki tapınağın Yahudiler tarafından geri alınması ve yeniden kendi tanrılarına ithaf edilmesi olmuştur (Martin, 2012, s. 367). Bunun sonucunda M. Ö. 141 yılında Seleukoslar, Yahuda ülkesinin bağımsızlığını kabul etmiştir (Freeman, 2013, s. 340). Antiokheia'daki Yahudiler'in de bu özerk devletten güç alarak Seleukos krallarına karşı isyan ettikleri düşünülmüştür. Nitekim Antiokhos IV döneminden sonra Seleukos kralı Demetrios II döneminde (M. Ö. 145-139) Antiokheia'da Demetrios II'ye karşı bir isyan gerçekleşmiştir (Fant, Reddish, 2003-Temizkan, 2017, s. 47).

Romalılar M. Ö. ikinci yüzyılda Seleukoslar'a karşı mücadele eden Yahudileri desteklemişler buna rağmen M. Ö. 70'de Kudüs'ün çökmesine yol açmışlardır. Ardından bir grup Antiokheia vatandaşı, Roma generali Titus'tan Yahudileri Antiokheia'dan göndermesini ve onlara verilen ayrıcalıkların son bulmasını istemiştir. Titus bunu reddetmiştir. Ancak Titus'un tüm bu istekleri reddetmesi tamamen Yahudi halkın yanında olduğunu göstermemiş aksine Yahuda ülkesindeki Yahudiler'in yenilgisine dikkat çekmek amacıyla Antiokheia kentinin Yahudi mahallesine bir anıt dikirmiş ve bu anıt Yahuda'nın düşüşünü temsil etmiştir. Dahası, bir tiyatro inşa etmek için bir sinagogu da tahrip etmiştir (Fant, Reddish, 2003). Ardından M. Ö. 63 yılında Roma komutanı Pompei, Kudüs'ü Roma'ya bağlamıştır (Sorrels, 2012, s. 13-15). Ayrıca M. Ö. 63 yılında Roma Devleti Seleukos Devleti'ne son vermiş ve Roma komutanı Pompei Antiokheia kentini bir Suriye Eyaleti'ne dönüştürmüştür. Suriye Eyaleti'nin merkezi Antiokheia olmuş ve kente Romalı bir vali atanmıştır (Mansel, 2014, s. 508).

Roma İmparatorluğu döneminde Antiokheia Hellenistik bir başkentten, Roma İmparatorluğu'nun en önemli ve en güçlü metropolüne dönüştürülmüştür. Ayrıca Antiokheia'da Hellenistik sosyal ve kültürel geleneğinin devamının sağlandığı gözlemlenmiştir. Roma sosyal ve kültürel hayata çok az müdahale etmiştir. Roma'nın kentteki varlığı daha çok ticari faaliyetlerle birlikte kendini göstermiştir (Downey, 1963, s. 274). Ayrıca kuruluşundan Roma dönemine kadar Antiokheia'nın mekansal açıdan hızla geliştiği gözlemlenmiştir. Bu noktada kent, kurulduğu dönemde yaklaşık 225 hektarlık bir alanı kaplarken Roma İmparatorluğu döneminde 522 hektarlık alana ulaşmıştır. Sonrasında kentin coğrafi konumu nedeniyle Hıristyanlığın yayılmasında önemli roller üstlendiği anlaşılmıştır. Ayrıca kentin genişlemesiyle birlikte nüfus artışı da hızlanmış ve bu durum mekansal genişlemeye de katkı sağlamıştır (Dinç, 2015, s. 97).

6. Sonuç

Antiokheia M. Ö. 300 yılında Seleukos kralı Seleukos I Nikator tarafından kurularak büyük bir devletin krali merkezliğini üstlenmiştir. Anadolu, Mezopotamya ve Mısır'ı birbirine bağlayan bu kentin bir başkent olma niteliğini kazanmasıyla birlikte geliştiği gözlemlenmiştir. Ayrıca kente Seleukos krallarınca yapılan yeni yerleşim merkezleri ile birlikte nüfus aktarımları da gerçekleştirilmiştir. Bu durumla birlikte yerli nüfus yapısıyla, yeni göç dalgalarıyla gelen halkın demografik açıdan kenti kozmopolit bir yapıya dönüştürdüğü saptanmıştır.

Antiokheia Seleukos dönemi ve sonrasında da çeşitli halkları bünyesinde barındırmış böylece kültür merkezi olma niteliğini de elinde bulundurmuştur. Seleukos krallarının yapmış olduğu imar faaliyetlerinin ve Antiokheia'nın içerisinde barındırdığı farklı halkların sosyal ve kültürel anlamda kente katkı sağladıkları anlaşılmıştır. Ayrıca kral ve kraliçelerin sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda faaliyetler de buldukları da tespit edilmiştir. Ancak Seleukos kralları kentte Hellenleştirme politikası izlemiş ve krallar tarafından Hellenleştirme adına büyük adımlar atılmıştır.

Buna rağmen kentteki farklı halklar kendi kültürlerini devam ettirmeye çalışmıştır. Seleukos kral-larınca uygulanan Hellenleştirme çabalarının zamanla artması halkı isyana kadar sürüklemiş ve bu anlamda kentte özellikle Yahudi halkın isyanıyla karşılaşmıştır. Yaşanan bu isyanların önce-sinde Roma İmparatorluğu'yla yapılan Magnesia Savaşı ve sonucunda imzalanan Apameia Ant-laşması'yla birlikte Seleukoslar gittikçe küçülmüş buna rağmen krali merkez Antiokheia Seleu-kos krallarınca geliştirilmiştir. Ancak savaş süresince ve sonrasında Seleukoslar maddi kayıplara da uğramış ve bu anlamda Yahuda ülkesinden maddi destek sağlanmak istenmiştir. Yahuda ülkesi Seleukoslar'a karşı bir isyan başlatmış nitekim Roma'nın da desteği alınarak başarılı olunmuştur. Yahuda ülkesindeki isyana destek olunarak Roma Devleti'nin ülkenin işgali noktasında hazırlık-lara başladığı anlaşılmıştır. Antiokheia'da yaşanan bu zorlu duruma kentte gerçekleşen deprem-lerin de eklenmesi, halkın büyük bir ekonomik sıkıntı ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Antiokheia'da yaşanan bu depremler ekonomik çıkmazla birlikte hem halkın Seleukoslar'a olan güvenini zedelemiş, hem de yaşanan bu maddi sıkıntılar halkı sosyo kültürel açıdan oldukça ge-riletmiştir.

Kaynakça

- Adams, L. S. (2014). *Social and Economic Life in Second Temple Judea*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press.
- Akalın, A. (2006). Hellenleştirmede Bir Yerleşim Ögesi: Katoikia, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 39, 65-74.
- Aperghis, G. G. (2004). *The Seleukid Royal Economy: The Finances and Financial Administration of the Seleukid Empire*. New York: Cambridge University Press.
- Bekaroğlu, M. (2016). Hellenistik Ve Roma'da Politeuma Nedir? , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Der-gisi*, C. 9, S. 44, 627-631.
- Bevan, E. R. M. A. (1966). *The House of Seleukos vol. 1*. New York: United States of America.
- Billows, R. A. (1990). *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. London: Univer-sity of California Press.
- Bouchier, E. S. (1921). *A Short History of Antioch, 300 B.C. 1268 A. D.* London: Forgotten Books, Classic Reprint Series.
- Bruce, F. F. (1984). Jews and Christians in The Lycus Valley, *Bibliotheca Sacra* 141, by Dallas Theological Seminary, 3-15.
- Bryce, T. (2014). *Ancient Syria: A Three Thousand Year History*. Oxford: Oxford University Press.
- Cohen, G. M. (1978). *Seleucid Colonies*. Wiesbaden, Steiner.
- Cohen, G. M. (1995). *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*. Oxford, England: University of California Press.
- Cohen, G. M. (2006). *The Hellenistic Settlements In Syria, The Red Sea Basin, and North Africa*. London, England: University of California Press.
- Christensen-Ernst, J. (2012). *Antioch on the Orontes: A History and a Guide*. Lanham, Maryland: Hamilton Books.
- Dillon, M.- Garland, L. (2010). *Ancient Greece: Social and Historical Documents from Archaic Times to the Death of Alexander The Great*. by Routledge.
- Dinç, Y. (2015). *Antakya (Hatay) Şehir Coğrafyası*. Hatay: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dinç, Y. Üçeçam Karagel D. (2017). Antakya Şehri'nin Kuruluşu ve Mekansal Gelişimi, *Türkiye Coğraf-yası Araştırmaları*, Ankara: Pegem Akademi, 571-596.

Yıldırım, N., Temizkan, M. (2018). Analysis on social and cultural life in Antiocheia in the Seleukos Period. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 645-660.

- Diodorus S. (1983). *Bibliothekes Istorikes* (Çev. R. M. Geer). Londra: Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, W. Heinemann Ltd.
- Downey, G. (1961). *A History of Antioch in Syria From Seleucus to the Arab Conquest*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Downey, G. (1963). *Ancient Antioch*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Droysen, J. D. (2007). *Büyük İskender Tarihi*. (çev. Bekir Sıtkı Baykal). İstanbul: Dharma Yayınları.
- Erdemir Palaz, H. , Erdemir, H. (2010). Kudüs'te Yahudi İsyanı ve Yahudiler, *History Studies International Journal of History*, Ortadoğu Özel Sayısı, Middle East Special Issue, Samsun, Turkey, 117-136.
- Fant, C. E. , Reddish, G. M. (2003). *A Guide to Biblical Sites in Greece and Turkey*. New York: Oxford University Press.
- Freeman, C. (2013). *Mısır, Yunan ve Roma, Antik Akdeniz Uygarlıkları*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Grainger, J. D. (1990a). *Seleukos Nikator –Constructing a Hellenistic Kingdom*. New York: Routledge.
- Grainger, J. D. (1990b). *The Cities of Seleukid Syria*. Clarendon Press.
- Haddad, J. M. (1949). *Aspects of Social Life in Antioch in the Hellenistic-Roman Period*. Hafner Publishing Company.
- Heckel, W. (2008). *The Conquests of Alexander the Great*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İplikçioğlu, B. (1990). *Eskiçağ Tarihinin Anahatları I*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- İplikçioğlu, B. (2007). *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Justinus, M. J. (2011). *Justin: Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus: Volume II*. New York: Oxford University Press.
- Karahan, Ü. O. (2017). Hellenistik Ve Roma Döneminde Batı Anadolu'daki Yahudi Yerleşmeleri Ve Hakları, *Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 18, 399-416.
- Kurt, M. (2010). Roma Cumhuriyeti'nin Anadolu Politikası Ve Pergamon (Bergama) Krallığı'nın Rolü, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, 97-111.
- Malalas, J. (1984). *The Chronicle*. (İng. Çev. Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys and Roger Scott). Melbourne: Australian Association for Byzantine Studies.
- Mansel, A. M. (2014). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Martin, T. R. (2012). *Eski Yunan Tarihöncesinden Hellenistik Çağ'a*. İstanbul: Say Yayınları.
- Martin, T. R.- Blackwell, C. W. (2012). *Alexander the Great: The Story of an Ancient Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nawotka, K. (2010). *Alexander the Great*. Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Norman, A. F. (2000). *Antioch as a Centre of Hellenic Culture as Observed by Libanius*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Ogden, D. (2017). *The Legend of Seleucus Kingship, Narrative And Mythmaking in the Ancient World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pamir, H. (2009). Alalakh'dan Antiocheia'ya Hatay'da Kentleşme Süreci, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 12, 258-288.
- Pamir, H. (2017). An Underworld Cult Monument in Antioch: The Charonion, *Overturning Certainties in Near Eastern Archaeology A Festschrift in Honor of K. Aslihan Yener*, edt. Çiğdem Maner, Mara T. Horowitz, Allan S. Gilbert, Koninklijke Brill NV, 543-559.
- Sarılar, M. (2012). *Küçükasya'daki Seleukos Kolonileri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Yıldırım, N., Temizkan, M. (2018). Seleukoslar döneminde Antiokheia'da sosyal ve kültürel yaşam üzerine analizler. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 645-660.

- Schürer, E. (1986). *The History of The Jewish People in the Age of Jesus Christ (M. Ö 175-135), Volume III, Part I.* (A new English Version Revised and Edited by: Vermes, Geza, Millar, Fergus, ve Goodman, Martin). Clark, Edinburgh: Bloomsbury T&T.
- Sherwin-White, S.- Kuhrt, A. (1993). *From Samarkhand to Sardis: A new approach to the Seleucid empire.* London.
- Stoneman, R. (2004). *Alexander the Great.* London and New York: by Routledge,
- Strootman, R. (2014). *Courts and Elites in the Hellenistic Empires: The Near East After the Achaemenids, c. 330 to 30 BCE.* Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sorrells, T. W. (2012). *Insurgency In Ancient Times: The Jewish Revolts Against The Seleucid And Roman Empires, 166 BC-73 AD.* Hauraki Publishing.
- Tekin, O. (1995). *Eski Yunan Tarihi.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Temizkan, M. (2017). *Seleukoslar Döneminde Antiokheia (Antakya).* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuncer, A. (2012). *Hatay Müzesi Sikkelerinin Işığı Altında Antiokheia Darphaneleri.* Basılmış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üreten, H. (2006). Bir Antikçağ Okul-Gymnasion- Kütüphanesi: Nysa Kütüphanesi, *Görüşler/Opinion Paper Türk Kütüphaneciliği*, 20, 2, 207-216.
- Yamaç, İ. (2010). *Antiokheia Ad Orontes Suyolları.* Basılmış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Waters, M. (2014). *Ancient Persia: A Concise History of the Achaemenid Empire, 550–330 BCE.* New York: Cambridge University Press.

Extended abstract in English

Antioch (Antakya) was proclaimed as the capital by the Seleucids who conquered an important part of the Near East territory in 300 BC and was one of the Hellenistic Kingdoms. After the determination of the Kingdom Antioch by the constituent king Seleucus I Nicator and his establishment activities, construction activities had been started in a manner appropriate to a capital city. Antioch was built by the Seleucid kings from four main settlements and the city was completed with the addition of these centers/quarters in time. It was understood that the city had gained the appearance of a capital reflecting the Hellenic traces with the enhancing of the reconstruction activities in Antioch. This view provided Antiokheia with both the kingdom center of the state and the cultural center of the city. However, the fact that these reconstruction activities mostly had Macedonian and Greek traces, led to great dissociation in the harmony of the city with the local texture and it was understood that this dissociation was not only limited to the reconstruction activities but also affected all the social areas over time. At this point, antique and modern sources were examined within the scope of the effects of both reconstruction activities and social activities on social and cultural life in Antioch. Regarding ancient sources, Libanius (AD 314-394 / 393) and Malalas (AD 491-578), one of the Late Antiquity scholars, were consulted. Norman's work *Antioch as a Center of Hellenic Culture as Observed by Libanius* and Malalas's work *The Chronicle* made it easy to reach information on the social and cultural life of the Seleucid during Antioch period. In particular, wide information about the city's reconstruction activities and social structure have been reached from Glanville Downey's book *History of Antioch from Syria Seleucus to the Arab Conquest and Ancient Antioch*; also Jorgen, Christensen-Ernst's book *Antioch on the Orontes: A History and a Guide* has been consulted in this sense.

Important elements of the social and economic life of the Seleucid Kingdom were formed by agriculture and husbandry, as well as industry and commerce. However, it has been understood that agriculture formed the main theme of economic and social life. At the same time, it is known that the kings, who think that the population should be gathered in a region for a purpose, established *Katoikias* in order to operate in both cultural and economic terms. However, during the reign of the Seleucid King Antiochus III Megas, as a result of the Battle of Magnesia and the Treaty of Apameia, the Seleucids reduced and yet the kingdom center was developed by the Kings of Antioch Seleucids. In spite of that, during and after the war, the Seleucids suffered tangible losses and the temples began to be seen as a source of prosperity and the Hellenization was tried to be accelerated. In this sense, both financial support was requested from the country of Judah and activities in the sense of Hellenization were started. As a result, the country of Judah initiated a rebellion against the Seleucids and was succeeded with the support of Rome. The Jews in Antioch were thought to have rebelled against the Seleucid kings by getting strength from this self-governing state.

In this study, it was examined the effects of a city life which was formed by blending the reconstruction activities made by Seleucids in the city, together with the social and cultural structure after Seleucids, who ruled Antioch between 300-64 BC, designated Antioch (Antakya) as kingdom center. At this point, the aim of this study is to analyze the effect of the domestic elements on the solid cultural accumulation and particularly the traces that affect the social life of the elements that create the local culture with the efforts of the Seleucids to define Antioch as the capital and to establish a splendid kingdom center in which the Greek influences rapidly reflected their own culture. The Hellenic culture created a synthesis between the East and the West and the Seleucid Kingdom, one of the Hellenistic States, created a kingdom center with this synthesis. In

this city, besides the reconstruction activities carried out by the Seleucid kings, more Greeks and Macedonians were placed in Antioch outside Greece and Macedonia; however, it was observed that the population of Antioch was dominated by the Jewish settlers and the people who were thought to be of Aramean origin. Although a structure dominated by Greek and Macedonian traces was dictated, in the city, in addition to Greek, it was found out that the Sami languages were also spoken for a long time, and especially the Jews in the city were sometimes rebelled by following their religion and customs. It has also been observed that the people who played a dominant role in the city, along with the revolts that emerged as a result of the activities carried out in Antioch to change the belief system that existed in the pre-Seleucids period and during the rule of the Seleucids, showed resistance at the point of continuing their culture. Together with the Seleucids in Antioch, the effects of the merging of the Hellenization policy, which had to be predominantly applied over time, with an already existing demographic structure were observed. Also, the social and cultural richness of Antiocheia and its contribution to both Seleucid and Hellenic culture have been discussed in this study. Moreover, it is aimed to analyze the impacts of reconstruction activities of the Seleucid kings to the city and the damaged buildings as a result of the earthquakes which would later bring the city to the point of destruction and the impacts to the social life. It was also found that Antioch faced the plague epidemic in the period of King Antiochus IV Epiphanes, and in order to prevent the spread of this disease, the construction of the Charonion Statue, which is still in existence today, has been examined. It was also aimed to analyze the effects of the Seleucids on the development of Antioch by Rome during the Roman Empire and its transformation into one of the most important and most powerful metropolises of the empire.